

Protocol

Toekenning aangepast lesprogramma
Frans, Duits, Fries in de onderbouw
Toekenning van ontheffing voor een
moderne vreemde taal

Colofon

eigenaar:	Expertisecentrum
auteur(s):	Hoofd expertisecentrum
versiedatum:	Juni 2021
dit document vervangt:	Protocol aanpassing en vrijstelling moderne vreemde taal locatie Raai
publicatielocatie:	Shera
publicatiedatum:	01-07-2021
revisiedatum:	-
revisieprotocol:	Vaststelling door CvB

Inleiding

In dit protocol wordt beschreven aan welke individuele leerlingen mogelijk ontheffing verleend kan worden of een aangepast programma kan worden aangeboden:

- voor de toekenning van een aangepast lesprogramma Frans, Duits, Fries in de onderbouw
- voor de toekenning van een vrijstelling voor een tweede moderne vreemde taal

Tevens wordt beschreven welke procedure hierbij gevolgd wordt.

Genoemd moet worden dat scholen niet verplicht zijn om het programma aan te passen; binnen het wettelijk kader maakt CSG Liudger hier eigen beleid op.

De aanvragen hiervoor moeten voldoende worden onderbouwd. De school beoordeelt of er aanpassingen of vrijstellingen in het onderwijsaanbod toegekend kunnen worden (zie werkwijze commissie bij toekennen aanpassing/ontheffing vreemde talen op blz. 10).

Voor vrijstellingen en ontheffingen voor de doelgroep nieuwkomers (NT2) verwijzen wij naar het 'protocol Nieuwkomers.

Dit protocol geldt voor CSG Liudger afdelingen vmbo-havo-vwo met ingang van het schooljaar 2021-2022.

Paulien Kuipers-Smit (hoofd expertisecentrum)
Shanta Soekhoe (ambulant begeleider)

Inhoud

1. Wet- en regelgeving	4
2. Programma onderbouw vmbo-havo-vwo v.w.b. Frans, Duits en Fries	4
2.1 Aanpassen programma bij leerlingen met dyslexie	
2.2 Aanpassen programma voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte (passend onderwijs).	
2.3 Aanpassen programma in het kader van schoolsucces (doorstroom)	
2.4 Vrijstellingen/ontheffingen in de onderbouw	
3. Programma bovenbouw vmbo-havo-vwo v.w.b. Frans, Duits en Fries	6
3.1 Ontheffing/ vrijstelling MVT (moderne vreemde talen); vwo-bovenbouw	
4. Indienen van een aanvraag voor aanpassingen/vrijstellingen	6
5. Werkwijze commissie bij toekennen aanpassing/ontheffing vreemde talen	7
6. Bijlagen	
Bijlage 1 Informatieblad voor ouders v.w.b. de procedure	8
Bijlage 2 Akkoord verklaring aanpassing/vrijstelling van MVT	9
Bijlage 3 Suggesties voor aanpassing programma MVT	10
Bijlage 4 Wetgeving en kerndoelen Friese taal	11
7. Meer informatie	11

1. Wet- en regelgeving

De WVO (wet op het voortgezet onderwijs) biedt de mogelijkheid om aanpassingen te doen in het onderwijsprogramma en/of vrijstellingen te verlenen aan individuele leerlingen vanaf leerjaar 2. ([Artikel 11d Wet op het voortgezet onderwijs](#))

- Het bevoegd gezag van CSG Liudger kan na overleg met de ouders een leerling ontheffing verlenen voor onderdelen van het onderwijsprogramma, bedoeld in [artikel 11c, eerste lid, onderdeel a](#). Het bevoegd gezag bepaalt bij de ontheffing welk onderwijs voor de leerling in de plaats komt voor de onderdelen waarvoor ontheffing is verleend.
- Het bevoegd gezag van CSG Liudger kan voor leerlingen die daarvoor in aanmerking komen, bij de inrichting van het onderwijs afwijken van een of meer programmaonderdelen of van de voorschriften bedoeld in [artikel 11c, eerste lid, onderdeel a](#). De laatste volzin van het eerste lid is van overeenkomstige toepassing. Bij algemene maatregel van bestuur wordt bepaald hoe wordt vastgesteld welke leerlingen in aanmerking komen voor deze afwijkingen.

2. Programma onderbouw vmbo/havo/vwo

In de onderbouw van het vmbo is Fries en het volgen van één moderne vreemde taal (naast het Engels) verplicht.

In de onderbouw van havo en atheneum zijn Frans, Duits en Fries (naast het Engels) verplicht.

In de onderbouw van het gymnasium zijn Frans, Duits, Fries en Grieks en Latijn (naast het Engels) verplicht.

Voor de vakken Frans en Duits zijn er geen kerndoelen geformuleerd ([Artikel 11d Wet op het voortgezet onderwijs](#)).

Dit betekent dat de school zelf invulling kan geven aan het programma voor deze vakken om het aan te passen aan de individuele capaciteiten en ondersteuningsbehoeften van een leerling. Echter, de leerling moet dus wel met Frans én Duits bezig zijn (zie bijlage 3 Suggesties voor aanpassing programma MVT). Het vak mag niet op een ander niveau aangeboden worden dan waarop de leerling staat ingeschreven. De wettelijke verplichting tot doorstroombevordering met behoud van keuzevrijheid dient hierbij niet uit het oog verloren te worden.

Voor het vak Fries zijn er wel kerndoelen geformuleerd ([Artikel 11e Wet op het voortgezet onderwijs](#)). Voor aanpassingen of ontheffingen voor individuele leerlingen worden de richtlijnen in bijlage 4 Wetgeving en kerndoelen Friese taal gehanteerd.

Het idee achter de verplichting van Frans, Duits en Fries in de onderbouw is dat leerlingen die met een vmbo, havo, of vwo diploma van school komen tenminste kennis hebben gemaakt met deze talen en over een zekere basis beschikken. Het 'kennis maken met de talen' mag breed worden geïnterpreteerd (zie ook de bijlage met mogelijkheden vervangende opdrachten).

De volgende regels en criteria worden gehanteerd voor aanpassingen in het programma:

- Het betreft een leerling die door zijn dyslexie niet in staat is om een voldoende score te behalen op deze vak(ken).
- Het betreft een leerling met een extra ondersteuningsbehoefte en het ondersteuningsteam geeft het advies tot het volgen van een aangepast programma.
- Door het volgen van het programma Duits, Frans of Fries is voor deze leerling de kans op schoolsucces (doorstroom) in gevaar.

Het volgen van een aangepast programma heeft gevolgen voor de mogelijkheden in de schoolloopbaan namelijk:

- Leerlingen kunnen de betreffende taal (of talen) niet meer kiezen in de bovenbouw.
Dat betekent dat een havoleerling niet het profiel "cultuur en maatschappij" kan kiezen. In dit profiel is namelijk één van beide vreemde talen een verplicht profielvak. De overige profielen kunnen gewoon gekozen worden.
- Voor een leerling uit de vwo-stream heeft het tot gevolg dat er alleen gekozen kan worden voor een NT-profiel of NG-profiel.
- Daarom kiezen we er bij voorkeur voor, om voor een vwo-leerling slechts één van de vakken Duits of Frans aan te passen. Dit houdt de mogelijkheden voor een bredere profielkeuze open. In uitzonderlijke gevallen kan hiervan afgeweken worden.

2.1 Aanpassen programma voor leerlingen met dyslexie

Voor het aanpassen van het programma voor deze doelgroep verwijzen wij naar het dyslexieprotocol van CSG Liudger: [Protocol \(csqliudger.nl\)](https://www.csqliudger.nl/protocol)

2.2 Aanpassen programma voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte (passend onderwijs)

De wet “Passend onderwijs” biedt ruimte voor onderwijs op maat voor leerlingen met een specifieke ondersteuningsbehoefte [Artikel 17b Wet op het voortgezet onderwijs](#)

Dit geldt voor leerlingen met een leerbeperking (zoals blind- of slechtziendheid, TOS etc.) en/of een specifieke ondersteuningsbehoefte voortkomend uit sociaal emotionele problematieken, bijvoorbeeld ASS.

Binnen school hanteren we het advies dat vanuit het ondersteuningsteam wordt gegeven en er wordt een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) voor de leerling opgesteld ([Artikel 26 Wet op het voortgezet onderwijs](#))

Het bevoegd gezag mag aanpassingen doen in het onderwijsprogramma, wanneer de leerling zonder deze aanpassingen niet naar zijn/haar ontwikkelingsperspectief toe kan werken. Er moet in ieder geval in opgenomen zijn van welke beperking of handicap er sprake is en wat een school kan doen zodat er zo min mogelijk last van ondervonden wordt bij het maken van examens (met inachtneming van [Artikel 55 Eindexamenbesluit VO](#)).

Het is zeer van belang om de aanvraag, motivatie, toekenning en invulling van het programma goed te registreren in SOM en in het OPP van de betreffende leerling.

Ondersteuning op maat voor leerlingen, waarbij er geen deskundigheidverklaring is opgesteld, moet zo spoedig mogelijk aan de onderwijsinspectie worden gemeld.

Ter voorkoming van misverstanden: het bevoegd gezag is niet verplicht ontheffing te verlenen. Wel mag verwacht worden dat een afwijzing goed wordt beargumenteerd richting leerling en ouders/verzorgers en andere betrokkenen (zie bijlage 2).

2.3 Aanpassen programma in het kader van schoolsucces (doorstroom)

De volgende criteria worden als uitgangspunt genomen om aanpassingen te doen voor leerlingen die bedreigd worden in hun doorstroom:

- voor de betreffende taal zijn de cijfers 3 of lager à leerling komt in aanmerking
- cijfers zijn sinds de brugklas zwaar onvoldoende en er is weinig hoop dat de leerling op een 5 uit kan komen à leerling kan in aanmerking komen
- cijfers voor de betreffende taal liggen rond de 4 à leerling kan in aanmerking komen
- cijfers voor de betreffende taal liggen rond de 5 of hoger à leerling komt in principe niet in aanmerking, tenzij hij blijft zitten of naar een lager schoolniveau zal moeten uitwijken terwijl hij verder de capaciteiten heeft voor de stream waarin hij/zij zit.
- een dyslectische leerling die in 2 vmbo-t geen Frans heeft gevolgd, maar bevorderd wordt naar 3 havo, komt volgens de inspectie automatisch in aanmerking voor het volgen van een aangepast programma. Dit geldt ook voor leerlingen aan wie op andere gronden dan dyslexie ontheffing is verleend.
- Een leerling met NT2 achtergrond kan in aanmerking komen voor aanpassingen.

2.4 Vrijstellingen/ontheffingen in de onderbouw

In een aantal specifieke gevallen kan er ontheffing voor Frans, Duits of Fries worden verleend:

- Leerlingen die Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch of Turks volgen kunnen ontheffing krijgen voor Frans en/of Duits. Het is niet mogelijk beide vakken te vervangen.
- Leerlingen (Nieuwkomers/NT2 onderwijs) die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen kunnen ontheffing krijgen voor Frans, Duits of beide talen. Voor het aanpassen van het programma voor deze doelgroep verwijzen wij naar het Nieuwkomers/NT2 protocol van CSG Liudger ([link wordt toegevoegd wanneer het protocol klaar is](#)).
- Leerlingen kunnen alleen een ontheffing krijgen wanneer zij voor de eerste keer tot een school voor vmbo, havo of vwo zijn toegelaten en zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste.

Wanneer er ontheffing wordt verleend van het reguliere onderwijsprogramma moet daarbij te allen tijde worden bepaald welk onderwijs daarvoor in de plaats komt.

Bij de ontheffing voor onderdelen van het betreffende vak of het aanbieden van vervangende vak-gerelateerde opdrachten hoeft geen toestemming gevraagd te worden aan de inspecteur van onderwijs. Wel moet de onderbouwing en verantwoording van het besluit worden opgenomen in het dossier van de leerling (registratie in SOM of OPP).

3. Programma bovenbouw vmbo-havo-vwo

In de bovenbouw van het vmbo is een tweede vreemde taal niet verplicht.

In de bovenbouw van de havo is een tweede vreemde taal (naast het Engels) verplicht wanneer de leerling voor het profiel CM kiest. In alle andere gevallen kan de leerling vrij kiezen uit de andere vakken binnen het door hem of haar gekozen profiel. De havist die doorstroomt naar het vwo kiest hiervoor een passend pakket binnen de wettelijke mogelijkheden. Deze zijn beschreven in het vwo-deel.

In de bovenbouw van het vwo is een tweede vreemde taal (naast het Engels) verplicht in alle profielen.

3.1 Ontheffing/vrijstelling voor moderne vreemde talen (MVT) vwo bovenbouw

Het bevoegd gezag kan een leerling ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in een MVT ([Artikel 26e Inrichtingsbesluit WVO](#)). Dit kan uitsluitend na akkoordverklaring door ouders en leerling (zie bijlage 2). In deze gevallen kan er ontheffing worden verleend:

1. De leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal (o.a. dyslexie) of een zintuiglijke stoornis met een effect op taal (o.a. slechtziend). Van deze beperking is op school een verklaring van een orthopedagoog/psycholoog met BIG-registratie aanwezig (in het geval van dyslexie) of een andere geldige verklaring (arts, psycholoog etc.) De problemen bij het verwerven van de taal zijn dusdanig groot dat de leerling niet het diploma zal kunnen halen dat bij zijn capaciteit past. De leerling is dus niet in staat om minimaal een 4 als examencijfer te halen. Er is (in het verleden) hulp geweest van de RT-er en/of de vakdocenten. De leerling heeft zich op school en thuis optimaal ingezet door compenserend te werken.
2. De leerling heeft een andere moedertaal dan de Nederlandse of de Friese taal en heeft voorheen onderwijs buiten Nederland in een andere taal gevolgd. Leerlingen kunnen deze ontheffing alleen krijgen wanneer zij voor de eerste maal tot een school voor havo of vwo zijn toegelaten en zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste.
3. De leerling volgt onderwijs in het profiel Natuur en Techniek of het profiel Natuur en Gezondheid en het onderwijs in de tweede moderne taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding.

In het geval van vrijstelling kiest de leerling in plaats van een tweede vreemde taal een ander vak met eenzelfde studielast. Het is van belang dat de partijen goed op de hoogte zijn van de beperkingen in de profielkeuze. Gesprek met de decaan is dan ook een vast onderdeel bij de toekenning van een vrijstelling van een tweede moderne tweede taal in de bovenbouw van het vwo.

4. Indienen van een aanvraag voor aanpassingen/vrijstellingen

Een verzoek om een aangepast lesprogramma te mogen volgen kan in behandeling worden genomen als de leerling, ondanks beperkingen, inzet heeft getoond en gebruik heeft gemaakt van de strategieën die hem zijn aangeboden.

Het moet duidelijk zijn dat de compenserende maatregelen, die de school heeft gehanteerd, onvoldoende werken voor betreffende leerling. Dit is ook in de lijn met het uitgangspunt om pas vanaf leerjaar 2 een mogelijkheid tot aanpassing van het lesprogramma aan te bieden. De locaties bepalen elk afzonderlijk vanaf welk moment dit in gaat.

Als verwacht wordt dat een leerling baat heeft bij een aangepast programma moeten ouders op de rechten en mogelijkheden van hun kind gewezen worden door school. Ook kan bij een leerlingbespreking door het docententeam/vakdocent het advies tot stand komen om deze aanvraag in te dienen. De mentor neemt dan contact op met ouders/verzorgers en geeft informatie over de te volgen procedure. In overleg tussen leerling, ouders en mentor/coach kan er een aanvraag ingediend worden (zie bijlage 1 en 2).

Aanvragen dienen schriftelijk of per mail bij de ondersteuningscoördinator ingediend te worden. De ondersteuningscoördinator brengt de ouders en leerling op de hoogte van de gevolgen voor profielkeuze/vakkenkeuze en initieert eventueel een gesprek met een decaan.

De ondersteuningscoördinator nodigt de commissie uit voor overleg.

De commissie die de aanvragen in behandeling neemt bestaat uit:

- Ondersteuningsteam van de locatie
- Hoofd expertisecentrum
- Ambulant begeleider expertisecentrum

5. Werkwijze commissie bij toekennen aanpassingen/ontheffingen voor MVT

1. Wanneer de aanvraag in behandeling wordt genomen, wordt in overleg met de mentor/coach aan alle (relevante) vakdocenten van de leerlingen via een vragenronde om informatie en advies gevraagd.
2. Ook andere relevante informatie wordt via dossieronderzoek verzameld, bijv. informatie uit het leerlingvolgsysteem, cijferrapporten, orthopedagogische en andere verklaringen, onderwijskundige rapporten e.d. Als er sprake is van tegenvallende resultaten over de hele breedte, dan kan een capaciteitenonderzoek als vertrekpunt worden gekozen voordat een beslissing wordt genomen over een inhoudelijke aanpassing van de vakken Frans, Duits en/of Fries.
3. De commissie neemt op basis van de verzamelde informatie een besluit tot afwijzing of doet een schriftelijk voorstel tot toewijzing aan de directie (vrijstelling) of aan de teamleider (aangepast lesprogramma).
4. De teamleider toetst het advies marginaal en neemt het besluit.
5. Binnen dertig dagen na de aanvraag wordt het besluit van de directie schriftelijk aan de ouder/verzorgers van de leerling meegedeeld.
6. Vakdocent, mentor/coach en eventueel dyslexiecoach bespreken de inhoud van het aangepaste programma. Het aangepaste programma kan op verschillende manieren ingevuld worden. De afspraken die worden gemaakt worden geadmistreerd in SOM (In de bijlage 3 een aantal suggesties voor de invulling van het programma).
7. Indien de toewijzing gevolgen heeft voor profielkeuze, wordt contact opgenomen met een decaan i.v.m. de keuze van het vakkenpakket. In het overzicht van afspraken wordt duidelijk gesteld dat leerlingen niet meer kunnen kiezen voor het desbetreffende vak in de bovenbouw. Ouders en leerling moeten akkoord gaan met dit uitgangspunt. De afspraken moeten dus voor akkoord worden ondertekend of bevestigd per mail. Een kopie hiervan zal worden toegevoegd aan het dossier van de leerling en worden geregistreerd in SOM en/of het OPP.
8. Leerlingen die op grond van passend onderwijs een aanpassing krijgen, daarvan worden de afspraken in een OPP opgenomen. Dit OPP wordt regelmatig geëvalueerd.

6. Bijlagen

Bijlage 1: informatieblad voor ouders v.w.b. de procedure

- voor de toekenning van een aangepast lesprogramma Frans, Duits, Fries in de onderbouw
- voor de toekenning van een vrijstelling tweede moderne vreemde taal vwo-bovenbouw

U heeft een aanvraag gedaan binnen de regeling tot het verlenen van een aangepast programma voor de moderne vreemde talen. Om een goed beeld te kunnen geven van de regeling is de volgende informatie samengesteld:

Voor wie is de regeling bedoeld?

- *Leerlingen met dyslexie of met een andere leerbeperking (zoals bijvoorbeeld blind- of slechtziendheid, TOS) kunnen in aanmerking komen voor een aangepast les- en toetsprogramma voor de talen Frans, Duits en Fries.*
- *Leerlingen met een specifieke ondersteuningsvraag (passend onderwijs) kunnen in aanmerking te komen voor een aangepast lesprogramma voor Frans, Duits en Fries in de onderbouw.*
- *Leerlingen die bedreigd worden in hun schoolsucces c.q. doorstroom mogelijkheden kunnen in aanmerking komen voor aanpassing in het programma voor de talen Frans, Duits en Fries.*

Hoe verloopt de procedure voor het aanvragen van een aangepast programma?

Uw aanvraag wordt binnen het ondersteuningsteam van de locatie besproken en u ontvangt via de mentor/coach een terugkoppeling met een advies of de regeling passend is voor uw zoon/ dochter. Bij een positief advies wordt de volgende route gevolgd.

- Vakdocent, mentor/coach en eventueel dyslexiecoach bespreken de inhoud van het aangepaste programma. Het aangepaste programma kan op verscheidene manieren ingevuld worden. De afspraken die worden gemaakt worden vastgelegd in het format "regeling aanpassing programma"
- Indien de toewijzing gevolgen heeft voor profielkeuze, wordt contact opgenomen met een decaan i.v.m. de keuze van het vakkenpakket. In het overzicht van afspraken wordt duidelijk gesteld dat leerlingen niet meer kunnen kiezen voor het desbetreffende vak in de bovenbouw. Ouders en leerling dienen in te stemmen met dit uitgangspunt. De afspraken moeten voor akkoord worden ondertekend en worden ingeleverd bij de coach/mentor. Een kopie hiervan zal worden toegevoegd aan het dossier van de leerling en worden geregistreerd in SOM en/of het OPP.

Wat kan de inhoud zijn van het aangepaste programma?

Suggesties qua inhoud van het aanpassingen van het programma:

- Leerling maakt alleen deoltoetsen en/of klein werk
- Leerling maakt alleen (delen van) toetsen die hij goed beheerst (bijvoorbeeld 'woordenschat')
- Leerling werkt aan vervangende opdrachten, te denken valt aan werkstukken die aan het vak gerelateerd zijn (werkstuk Parijs, Ruhrgebied o.i.d.). Deze werkstukken worden becijferd.
- De leerling kijkt een film of documentaire gerelateerd aan het vak en maakt hier een verslag(je) van.
- Leerling werkt een deel van de lestijd aan andere vakken. In veel gevallen is werken aan het vak Engels zeer zinvol. Denk ook aan mondelinge overhoring.

Telt het vak nog mee in het overgangsrapport?

- Insteek is altijd dat een leerling op een redelijke manier een goed cijfer kan behalen en de tijd nuttig kan besteden. We willen graag dat de leerling zoveel mogelijk tijdens de vrijgekomen lessen aan de slag is met het aangepaste programma voor het vak. Het telt op deze manier mee in het overgangsrapport voor overgang naar het volgende leerjaar

Bijlage 2: akkoord verklaring aanpassing/vrijstelling van een moderne vreemde taal

Op basis van de regeling voor de toekenning van een aangepast lesprogramma Frans, Duits, Fries in de onderbouw en /of voor de toekenning van een vrijstelling tweede moderne vreemde taal vwo-bovenbouw is het volgende afgesproken:

Naam leerling:

.....

Heeft op basis van de volgende overweging recht op een aangepast programma

.....

Deze regeling geldt voor het volgende vak / voor de volgende vakken:

.....

Er wordt het volgende verwacht van de leerling in het volgen van het programma:

.....

Bovenstaande aanpassing van het programma heeft als gevolg dat dit vak niet meer kan worden gekozen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. U bent als ouder(s) / verzorger(s) hierover geïnformeerd door de decaan. Het vak telt met inachtneming van het aangepaste programma mee voor de overgang naar het volgende leerjaar.*

Datum

Handtekening teamleider

Handtekening ouders / verzorger(s)

Handtekening leerling

Dit document wordt toegevoegd aan het leerlingdossier dat in SOMtoday wordt bijgehouden.

** in het geval van een volledige vrijstelling voor een vak, dan komt het meetellen voor het overgangsrapport te vervallen.*

Bijlage 3: Suggesties voor aanpassing programma MVT

Aangepast programma onderbouw Frans/Duits/Fries

Suggesties:

- Leerling maakt alleen deoltoetsen en/of klein werk
- Leerling maakt alleen (delen van) toetsen die hij goed beheerst (bijvoorbeeld 'woordenschat')
- Leerling werkt aan vervangende opdrachten, te denken valt aan werkstukken die aan het vak gerelateerd zijn (werkstuk Parijs, Ruhrgebied o.i.d.). Deze werkstukken worden becijferd.
- De leerling kijkt een film of documentaire gerelateerd aan het vak en maakt hier een verslag(je) van.
- Leerling werkt een deel van de lestijd aan andere vakken. In veel gevallen is werken aan het vak Engels zeer zinvol. Denk ook aan mondelinge verwerking.

Insteek is altijd dat een leerling op een redelijke manier een goed cijfer kan behalen en de tijd nuttig kan besteden.

Uitgangspunt is dat de leerling zoveel mogelijk tijdens de vrijgekomen uren aan de slag is met het aangepaste programma voor het vak.

Bijlage 4: Wetgeving en kerndoelen voor de Friese taal

Fryslân is een tweetalige provincie doordat zowel de Nederlandse als de Friese taal een belangrijke positie innemen. Veel leerlingen in Fryslân spreken Fries, de meeste leerlingen verstaan het Fries naar eigen zeggen voldoende tot goed. Ze beleven de tweetalige cultuur van de provincie dagelijks. Leerlingen worden zich bewust van het tweetalige karakter van hun leefomgeving en leren tevens over de verschillen en overeenkomsten met situaties in Nederland en daarbuiten. De taal staat niet op zichzelf, maar is zeker in Fryslân direct verbonden met de cultuur en de geschiedenis van de provincie. Leerlingen krijgen meer zicht op specifieke kenmerken van de Friese taal en cultuur en de achtergronden daarvan, zodat ze daardoor beter aan de Friese cultuur kunnen deelnemen.

Artikel 11e Wet op het voortgezet onderwijs

1. Op de scholen in de provincie Fryslân wordt met inachtneming van de daarvoor vastgestelde kerndoelen tevens onderwijs gegeven in de Friese taal en cultuur, tenzij gedeputeerde staten op aanvraag van het bevoegd gezag gedeeltelijke of volledige ontheffing van deze verplichting hebben verleend. Gedeputeerde staten stellen in een beleidsregel criteria vast voor die gedeeltelijke en volledige ontheffing. De vaststelling van deze criteria geschiedt niet eerder dan nadat gedeputeerde staten overleg hebben gevoerd met het Friese voortgezet onderwijs.
2. Provinciale staten van Fryslân stellen de kerndoelen Friese taal en cultuur, bedoeld in het eerste lid, bij verordening vast. De vaststelling geschiedt niet eerder dan nadat gedeputeerde staten overleg hebben gevoerd met het Friese voortgezet onderwijs. De verordening behoeft de goedkeuring van Onze Minister. Indien Onze Minister voornemens is goedkeuring te onthouden, verzoekt hij de Onderwijsraad een advies uit te brengen. Het verzoek bevat een omschrijving van de onderwerpen waarover advies wordt verwacht. Het advies wordt binnen zes weken uitgebracht aan Onze Minister en wordt bekend gemaakt. Onze Minister informeert beide Kamers der Staten-Generaal over zijn voornemen om al dan niet goed te keuren. Paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht is niet van overeenkomstige toepassing.
3. Onze Minister kan goedkeuring in ieder geval onthouden indien aan de volgende voorwaarden, waarvoor gedeputeerde staten gegevens aandragen, niet wordt voldaan:
 - a. het bestaan van voldoende draagvlak in het Friese voortgezet onderwijs voor de voorgelegde kerndoelen Friese taal en cultuur;
 - b. dat de kerndoelen Friese taal en cultuur niet meer inspanningen vergen van het Friese voortgezet onderwijs dan het aandeel van het onderwijs in de Friese taal en cultuur binnen het onderwijsprogramma, bedoeld in artikel 11c, eerste lid, rechtvaardigt.
4. Onze Minister kan goedkeuring in ieder geval onthouden indien de kerndoelen Friese taal en cultuur geen aandacht schenken aan:
 - a. het zich mondeling uitdrukken in het Fries en het verstaan van de Fries gesproken taal,
 - b. het zich schriftelijk uitdrukken in het Fries en het verwerven van informatie uit in het Fries gestelde teksten,
 - c. bevordering van het begrip van de Friese taal en cultuur, en
 - d. het ontwikkelen van een positieve houding ten aanzien van het gebruik van het Fries.

Er zijn op grond van dit artikel voor de Friese taal en cultuur kerndoelen geformuleerd die in de provincie Fryslân dezelfde status hebben als de algemene kerndoelen op grond van [Artikel 11a Wet op het voortgezet onderwijs](#)

Hierbij is onderscheid gemaakt tussen:

- kerndoelen die voor alle leerlingen verplicht zijn (1–3)
- kerndoelen die anders zijn uitgewerkt voor leerlingen die de Friese taal als tweede taal spreken (4a–6a)
- kerndoelen voor leerlingen voor wie Fries de moedertaal is (4b–6b).

Deelnemer in een tweetalige cultuur

1. De leerling leert de betekenis onderkennen van de tweetalige Friese cultuur voor het dagelijks leven en leert deze te vergelijken met situaties in de rest van Nederland en daarbuiten.
2. De leerling leert aan de hand van voorbeelden de specifieke kenmerken van de Friese cultuur begrijpen en deze in verband te brengen met de historische achtergronden daarvan.

3. De leerling leert aan de hand van voorbeelden het belang van Friese cultuuruitingen onderkennen (teksten, muziek, toneel, film, TV en radio) en de betekenis die hij daaraan hecht onder woorden te brengen.

Voor leerlingen met Fries als tweede taal en voor leerlingen met Fries als moedertaal

- 4a. De leerling leert om via voor hem zinvolle contexten een Friese woordenschat op te bouwen door verschillende strategieën toe te passen.
- 5a. De leerling leert informatie op te zoeken en te ordenen uit schriftelijke en digitale Friestalige bronnen op basis van vragen over onderwerpen binnen zijn eigen belangstellingssfeer.
- 6a. De leerling leert een informeel gesprek in het Fries te voeren met leeftijdgenoten over onderwerpen uit zijn dagelijks leven.

Voor leerlingen met Fries als moedertaal

- 4b. De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken en zich te houden aan taalconventies die voor het Fries gelden (spelling, grammaticaal juiste zinnen, woordgebruik).
- 5b. De leerling leert het belang van het communiceren volgens gangbare taalregels van het Fries in formele situaties ontdekken (werkoverleg, planning, discussie).
- 6b. De leerling leert Friese verhalen, gedichten en informatieve teksten te kiezen en te lezen die tegemoet komen aan zijn belangstelling en zijn belevingswereld uitbreiden.

7. Meer informatie

<http://www.steunpuntvo.nl/informatie/kaders-en-regels/regelingen-dyslexie>

<http://masterplandyslexie.nl/nl/pages/home>

<https://www.kpcgroep.nl/publicaties/handreiking/protocol-dyslexie-voortgezet-onderwijs/>

<https://www.lowan.nl/>